

بررسی تاثیر ویژگی های حسابرس بر رابطه بین تنوع تجاری و مدیریت سود واقعی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

سید حجت صابری پستیچی

کارشناسی ارشد، حسابداری، دانشگاه بین المللی امام رضا (ع)، مشهد، ایران

دکتر امیر غفوریان شاگردی^۱

دانشیار، گروه حسابداری، دانشگاه بین المللی امام رضا (ع)، مشهد، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۷ خرداد ۱۳۹۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۱ اردیبهشت ۱۳۹۹)

هدف: رشد شرکت های متنوع و تمایل شرکت ها به منظور استفاده از استراتژی تنوع و کاهش ریسک خود رو به افزایش است. تحقیقات انجام شده منجر به شناسایی رفتار متغیرهای مالی در این گونه شرکت ها میشود. در نتیجه آگاهی مدیران و استفاده کنندگان صورت های مالی در محیط شرکت های متنوع تجاری، افزایش یافته و به تصمیم گیری مناسب و جامع در این نوع شرکت ها کمک خواهد کرد. از این رو در این تحقیق به بررسی تاثیر ویژگی های حسابرس بر رابطه بین تنوع تجاری و مدیریت سود واقعی پرداخته شده است.

روش: در این پژوهش ۲۰۴ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۶، بر اساس روش حذفی، انتخاب و اطلاعات به کمک نرم افزار SPSS24 بررسی شدند. این پژوهش از منظر هدف کاربردی بوده و از منظر روش توصیفی-همبستگی میباشد.

یافته ها: با بررسی مقادیر معناداری فرضیات، در پژوهش انجام شده، رابطه معنادار و منفی ای بین تنوع تجاری و مدیریت سود واقعی نشان داده شد. همچنین هر یک از ویژگی های حسابرس (تخصص صنعت، دوره تصدی، اندازه حسابرس) تاثیر معناداری بر رابطه بین تنوع تجاری و مدیریت سود واقعی میگذارند.

نتیجه گیری: بر مبنا یافته های تحقیق، در شرکت های متنوع با افزایش سطح تنوع تجاری، تمایل مدیران به مدیریت سود واقعی کاهش می یابد. همچنین هر یک از ویژگی های حسابرس میتواند شاخصی به منظور اندازه گیری نسبی میزان مدیریت سود واقعی در شرکت های متنوع، قلمداد گردد.

واژه های کلیدی: تنوع تجاری، مدیریت سود واقعی، ویژگی های حسابرس.

^۱ ghafourian@imamreza.ac.ir

مقدمه

سود با مشکل اعمال نظر از سوی مدیریت روبروست که این امر به باور برخی باعث خدشه دار شدن اعتبار آن می‌گردد. این در صورتی است که اعمال نظر مدیریت ناشی از انگیزه‌ی فرصت طلبی وی در جهت برآوردن منافع شخصی خود باشد که در این صورت به آن دستکاری فرصت طلبانه می‌گویند. از سوی دیگر اعمال نظر مدیریت ممکن است دلیل دیگری نیز داشته باشد. دسترسی مدیران به اطلاعات محرمانه مربوط به شرکت و اشراف به اطلاعات محرمانه مربوط به شرکت و اشراف نسبت به تحولات آتی منجر می‌شود تا آنان با اعمال نظر در گزینش رویه‌های حسابداری به شکل تلویحی درصدد انتقال اطلاعات شخصی خود به سایر استفاده‌کنندگان گزارش‌های حسابداری برآیند. این امر باعث کاهش عدم تقارن اطلاعاتی بین مدیریت و سهامداران و سایر دینفغان می‌گردد و افزایش ارزش سود نسبت به سایر معیارهای ارزیابی عملکرد شرکت همچون جریان‌های نقدی عملیاتی، از نظر مربوط بودن را بدنبال خواهد داشت. بنابراین مدیریت سود زمانی رخ می‌دهد که مدیران شرکت در سازماندهی معاملات و گزارشگری مالی از قضاوت استفاده کرده و گزارشات مالی را تغییر دهند به گونه‌ای که استفاده‌کنندگان نسبت به عملکرد اقتصادی شرکت گمراه شوند یا نتایج قراردادهایی را تحت تاثیر قرار دهند که وابسته به اعداد حسابداری هستند [۳]. یکی از عواملی که منجر به روی آوردن مدیران سازمان‌ها به مدیریت سود می‌گردد تنوع تجاری است. موضوع تنوع در محصولات یک شرکت استراتژی است که در بسیاری از شرکت‌ها در تمام جهان در نیم قرن اخیر مورد توجه قرار گرفته است. این استراتژی فواید متعددی از جمله افزایش سود و افزایش سهم بازار شرکت، استفاده اثربخش از منابع مالی و انسانی و سرعت بخشیدن به رشد یک سازمان را در پی دارد. در استاندارد شماره ۲۵ حسابداری ایران نیز تنوع‌سازی تجاری در ارتباط با شرکت‌هایی که در دو یا چند بخش مختلف از بازار فعالیت می‌کنند و در واقع هر قسمت تجاری جزئی تفکیک‌ناپذیر از واحد تجاری است که یک محصول یا خدمت یا گروهی از محصولات یا خدمات مرتبط را ارائه می‌کنند، مورد تاکید قرار گرفته است. همچنین در همین ارتباط باید به نقش حساب‌برسان نیز توجه نمود. نقش حساب‌برسان در اعتبار بخشی به گزارش‌های مالی باعث محدود شدن دامنه اعمال نظرات فرصت طلبانه مدیریت شده است [۱۲]. اظهار نظر حساب‌برس در حسابرسی صورتهای مالی، معمولاً درباره نتایج عملیات، جریانهای نقدی ارائه شده و مطلوب بودن ارائه جنبه‌های بااهمیت وضعیت مالی در صورتهای مالی، طبق استانداردهای حسابداری است [۱۰]. حسابرسی با کیفیت، موجب دفاع از سرمایه‌گذار و افزایش ارزش شرکت می‌شود. حساب‌برسان می‌خواهند نظارت مدیران را ارزیابی کنند و بررسی نمایند آنها چقدر محافظ منافع سهامداران هستند. کنترل‌های حسابرسی که مستقل و مطابق با ضوابط اخلاقی هستند، احتمال قصور و سهل‌انگاری در حسابرسی را کاهش می‌دهند و نیز اعتبار حساب‌برسان را بالا خواهند برد. ارزش حسابرسی با کیفیت این است که حساب‌برسان مستقل، محدودیتهایی را بر سر راه انجام رفتارهای فرصت طلبانه مدیران و آزادی عمل در فرآیند گزارشگری مالی ایجاد کرده و باعث کاهش ریسک اطلاعاتی می‌گردد [۲۰]. با توجه به موضوعات مطرح شده، ویژگی‌های حساب‌برس می‌تواند بر رابطه بین تنوع تجاری و مدیریت سود واقعی اثر گذار باشد. به همین دلیل در این پژوهش به دنبال جواب به این سوال هستیم که آیا بین تنوع تجاری و

مدیریت سود واقعی رابطه معناداری وجود دارد؟ و همچنین آیا ویژگی های حسابرس میتواند بر رابطه بین تنوع تجاری و مدیریت سود واقعی تاثیر معناداری داشته باشد؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مبانی نظری

در زمان کنونی بسیاری از شرکت ها به منظور دستیابی به منافع بکارگیری استراتژی های مختلف اقدام به استفاده از آنها میکنند. یکی از این استراتژی های نوظهور، استراتژی تنوع میباشد که خود شامل تنوع تجاری و جغرافیایی میگردد. گسترش اعمال این استراتژی در سازمان ها پژوهشگران را ترغیب به پژوهش در رابطه با ارتباطات متغیرهای مالی در این گونه سازمان ها نمود. بسیاری از شرکت های متنوع، دارای عدم تقارن اطلاعاتی و مشکلات نمایندگی هستند و دلایل اصلی آن نیز وجود عملیات و اطلاعات پیچیده است. برای مثال عدم شفافیت اعداد حسابداری تهیه شده توسط شرکت های متنوع، منجر به ایجاد عدم تقارن اطلاعاتی بین شرکت و سرمایه گذاران بیرونی میگردد [۲۶]، [۲۸]. در نتیجه افزایش عدم تقارن اطلاعاتی در شرکت های متنوع، مدیریت به منظور دستیابی به منافع خود، زمینه لازم به منظور اقدام به مدیریت سود می نماید در نتیجه عدم تقارن اطلاعاتی عامل اصلی در هدایت مدیران به سوی مدیریت سود میباشد [۹]. همچنین دای و همکاران^۱ به این نتیجه دست یافتند که وجود عدم تقارن اطلاعاتی بین مدیریت و سهامداران یک شرط اساسی برای مدیریت سود میباشد. از جمله اطلاعات مالی مهم که در تصمیم گیری افراد موثر است سود گزارش شده شرکت ها میباشد. تحلیلگران مالی و سرمایه گذاران، سود را به عنوان عامل برجسته در قضاوت ها و بررسی های خود قرار میدهند. آنان معتقدند سود دارای نوسان در برابر سود ثابت، پرداخت سود تقسیمی کمتری را تضمین میکند. با توجه به اینکه نوسان سود به عنوان معیار مهم ریسک کلی شرکت قلمداد میگردد، لذا شرکت های دارای سودی هموارتر، از ریسک کمتری برخوردارند [۱۴]. همچنین، از دیدگاه اقتصادی با فرض منطقی بودن رفتار افراد، فرض بر این است که همه افراد به دنبال حداکثر کردن منافع خویش میباشند، از این رو مدیران نیز از این قاعده مستثنا نیستند. آنان به دنبال این هستند که به منظور حداکثر سازی منافع شخصی، رفاه اجتماعی، و تثبیت موقعیت شغلی خود، وضعیت مالی واحد تجاری را به ذی نفعان و سرمایه گذاران به صورت مطلوب نشان دهد. لکن در برخی موارد الزام افزایش در منافع مدیران، منجر به افزایش منافع و ثروت سایر گروه ها، از جمله سهامداران نمیکردد. با در نظر گرفتن تئوری تضاد منافع میان مدیران و مالکان شرکت، مدیران واحد های تجاری، دارای انگیزه ی لازم به منظور دستکاری سود و در نتیجه حداکثر سازی منافع خود برخوردارند. مدیریت سود زمانی رخ میدهد که مدیران از قضاوت خود به منظور تغییر گزارشات مالی و معاملات استفاده نموده تا سرمایه گذاران را نسبت به وضعیت مالی شرکت گمراه کرده و یا شرایط شرکت را مطابق با پیمان و یا قراردادی که وابسته به گزارشات شرکت است نشان دهد [۳۰]. مدیریت سود واقعی به عنوان گذر از رویه های عملیاتی عادی به منظور رسیدن به اهداف سود کوتاه مدت می

¹ Dai et al

باشد [۳۷]. مدیریت سود واقعی از طرق مختلفی قابل انجام میباشد که برخی از آنها عبارتند از: دستکاری هزینه های اختیاری [۳۷]، تخفیفات قیمتی فروش [۴۱]، تولید اضافی [۳۸]، تغییر زمان فروش دارایی ها [۲۷]، فروش اوراق قابل معامله [۳۱] اشاره کرد [۷]. در مقابل سهامداران به سبب کنترل این اقدام مدیریت و حفظ کیفیت سود و صورت های مالی و همچنین دستیابی به اطلاعات شفاف و صادقانه، از ابزارهایی متنوعی مانند حاکمیت شرکتی و حسابرسی استفاده می نمایند تا بتوانند اقدامات منفی مدیر را کنترل نمایند. آنچه برای استفاده کنندگان و به خصوص سهامداران حائز اهمیت است کیفیت بالای حسابرسی انجام شده است. هرچه کیفیت حسابرسی انجام شده درجه بالاتری داشته باشد به طبع آن، میزان تحریف های بااهمیت شناخته شده و گزارش شده توسط حسابرس و شفافیت اطلاعات مالی گزارش شده افزایش می یابد. ساریخانی و برزگر (۱۳۹۵) به این نتیجه دست یافتند که اگر صورت های مالی توسط یک موسسه حسابرسی با کیفیت انجام پذیرد باعث میشود که مدیر از انجام برخی اشتباهات دوری نموده و به دنبال مدیریت سود نباشد. دی آنجلو^۱ (۱۹۸۱) بر این عقیده است که کیفیت حسابرسی قابل مشاهده نبوده و ارزیابی آن هزینه بر است. وی بیان میکند که باید تغییری که با کیفیت حسابرسی ارتباط مستقیم دارد و ارزیابی آن هزینه بر و زمان بر نمی باشد به عنوان جایگزینی برای کیفیت حسابرسی انتخاب گردد. وی اندازه حسابرسی را به عنوان نماینده ای از کیفیت حسابرسی میداند. در نتیجه یکی از عوامل اندازه گیری نسبی کیفیت حسابرسی را میتوان اندازه حسابرس دانست. در کنار این متغیر، متغیرهایی دیگری نیز در تحقیقات به عنوان عاملی اثر گذار بر کیفیت حسابرسی در نظر گرفته شده است. که میتوان به دوره تصدی و تخصص صنعت حسابرس اشاره نمود. در حالت کلی دو دیدگاه متضاد در رابطه با دوره تصدی و کیفیت حسابرس وجود دارد. یک دیدگاه بیان میدارد که به سبب دانش کمتر حسابرس در سال های ابتدایی ارتباط با مشتری، کیفیت حسابرسی کمتر از سال های اتی است. به این دلیل موافقان این دیدگاه مخالف با چرخش حسابرسان میباشدند. در طرف دیگر، برخی معتقدند به دلیل بی طرفی بیشتر حسابرس در سال های ابتدایی، میتوان به کیفیت حسابرسی بیشتری دست یافت. زیرا ممکن است در بلند مدت این ارتباط منجر به اخلال در استقلال حسابرس گردد. از این رو چرخش حسابرس از این دیدگاه امری ضروری میباشد. با توجه به موارد ذکر شده، تاثیر چرخش اجباری حسابرس بر کیفیت گزارشگری مالی در هاله ای از ابهام قرار دارد [۶]. همچنین تحقیقات بسیاری نیز برای تاثیر بکارگیری حسابرس متخصص صنعت بر کیفیت حسابرسی و مدیریت سود انجام گرفته است. کریشنان^۲ (۲۰۰۳) رابطه بین تخصص حسابرس در صنعت و سطح مطلق اقلام اختیاری صاحبکار را بررسی کرده است و نتایج او نشان میدهد صاحبکارانی که حسابرسان متخصص صنعت استفاده نمیکنند، نسبت به انهایی که استفاده میکنند دارای اقلام تعهدی اختیاری بیشتری هستند. در واقع اعتقاد بر این است حسابرس متخصص صنعت، به

---

1 DeAngelo

2 Krishnan

دلیل آشنایی با رویداد های مالی، استاندارد ها و شرایط خاص صنعت، بهتر میتواند نسبت به شناسایی و گزارش تحریفات با اهمیت اقدام نماید.

پیشینه پژوهش:

بسری و بوچاری^۱ (۲۰۱۷) دریافتند که تنوع صنعتی و تنوع جغرافیایی به طور همزمان و جزئی، تأثیر مثبت معناداری در عملکرد مدیریت سود در شرکت های تولید کننده دارد. اجای و مدهوماتی^۲ (۲۰۱۵) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که استراتژی متنوع سازی شرکتی موجب تشدید مدیریت سود اختیاری میشود. هامرسلی^۳ (۲۰۰۶)، اشتون^۴ (۱۹۹۱)، لیببی و فردریک^۵ (۱۹۹۰) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که دانش بدست آمده از تجربه حسابرسان، منجر به افزایش احتمال کشف تحریفات در صورت های مالی میشود. دوپوچ، کینگ و اسچوارز^۶ و (۲۰۰۱) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافت که چرخش حسابرسان منجر به کاهش تمایل حسابرسان به ارائه گزارشات جانب دارانه و بی اساس میشود. وانستراالن^۷ (۲۰۰۰) حاکی از این موضوع است که همکاری های بلندمدت حسابرسان و صاحبکار، احتمال صدور گزارش مقبول از سوی حسابرسان را افزایش می دهد. کاپلی و دانست^۸ (۱۹۹۳) نیز دریافتند، حسابرسان های کمتر از سطح استاندارد با افزایش دوره تصدی افزایش می یابد. ترومن و تیتمن^۹ (۱۹۸۸) بر این نظر هستند که عدم تقارن اطلاعات بین مدیریت شرکت و سهامداران شرکت یک شرط ضروری برای انجام مدیریت سود می باشد. نتایج پژوهشات بیتز، اینگرام و رکرس^{۱۰} (۱۹۸۲) نشان می دهد قضاوت حسابرسان تحت تأثیر روابط بلندمدت حسابرسان و صاحبکار است. دی انجلو^{۱۱} (۱۹۸۱) در مقاله ساینز موسسه حسابرسان و کیفیت حسابرسان به این مورد اشاره دارد که موسسه های حسابرسان بزرگتر، انگیزه قوی تری برای ارایه حسابرسان با کیفیت بالاتر دارند. زیرا موسسه های بزرگتر علاقه مند هستند که شهرت بهتری در بازار به دست آورند و از آنجا نگران از دست دادن مشتری هستند که تعداد مشتریان آنها زیاد است. تصور بر این است که چنین موسساتی به دلیل دسترسی به منابع و امکانات بیشتر برای آموزش حسابرسان خود و انجام آزمون های مختلف، خدمات حسابرسان را با کیفیت بالاتری ارایه می کنند. انور خطیبی و همکاران (۱۳۹۸) با بررسی موضوع تاثیر کیفیت حسابرسان از دیدگاه گروه های مختلف بر کیفیت گزارشگری مالی، به این نتیجه دست یافتند که تخصص حسابرسان در صنعت، امتیاز کنترل کیفیت و شهرت حسابرسان بر کیفیت گزارشگری مالی تاثیر مثبت و معناداری دارد.

1 Basri, Buchari

2 Ajay, Madhumati

3 Hammersley

4 Ashton

5 Libby, Frederick

6 Dopuch, King, Schwartz

7 Vanstraelen

8 Copley & Doncent

9 Trueman and Titman

10 Bates, Ingram, Reckers

11 DeAngelo

فرضیات پژوهش:

بر مبنای مباحث نظری و پیشینه ارائه شده فرضیات ذیر در نظر گرفته میشود:

- ۱- بین تنوع تجاری شرکت و مدیریت سود واقعی رابطه معناداری وجود دارد.
- ۲- تخصص صنعت حسابر بر رابطه بین تنوع تجاری شرکت و مدیریت سود واقعی تاثیر معناداری دارد.
- ۳- دوره تصدی حسابر بر رابطه بین تنوع تجاری شرکت و مدیریت سود واقعی تاثیر معناداری دارد.
- ۴- اندازه موسسه حسابر بر رابطه بین تنوع تجاری شرکت و مدیریت سود واقعی تاثیر معناداری دارد.

روش پژوهش:

پژوهش کاربردی شیوه ی جدیدی را پدید می آورد که در جهت زندگی بهتر و به صورت مشخص و واضح در جامعه مورد استفاده قرار می گیرد. از این رو این پژوهش، از منظر هدف روش پژوهش، کاربردی میباشد. از جهت ماهیت این پژوهش نیز همبستگی -توصیفی میباشد. جامعه آماری این پژوهش شرکت های پذیرش شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۶ میباشد. نمونه آماری از طریق حذفی، گرد آوری شده است. در نتیجه ۲۰۴ شرکت و ۱۰۸۷ مشاهده مورد آزمون قرار گرفته است.

جدول ۱. تعداد شرکت و مشاهدات

ردیف	شرح	تعداد شرکت	تعداد مشاهده
۱	شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار در پایان سال ۱۳۸۹	۵۱۰	۲۱۶۹
۲	شرکت هایی که اطلاعات آن ها در دسترس نباشد	۲۳۹	۸۸۹
	شرکت های جزء واسطه گری، مالی، بیمه، بانک	۶۳	۱۴۰
	وقفه معاملاتی بیش از ۳ ماه داشته اند	۴	۵۳
	شرکت های باقی مانده	۲۰۴	۱۰۸۷

مدل پژوهش:

$$1) RM_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 BDIVFY_{i,t} + \beta_2 TENURE_{i,t} + \beta_3 EXPERT_{i,t} + \beta_4 AUDITSIZE_{i,t} + \beta_5 BDIVFY_{i,t} \times TENURE_{i,t} + \beta_6 BDIVFY_{i,t} \times EXPERT_{i,t} + \beta_7 BDIVFY_{i,t} \times AUDITSIZE_{i,t} + \beta_8 CYCLE_{i,t} + \beta_9 PROFIT_{i,t} + \beta_{10} SIZE_{i,t} + \beta_{11} LEV_{i,t} + \beta_{12} MB_{i,t} + \beta_{13} LOSS_{i,t} + \beta_{14} INST + \beta_{15} CFO_{i,t} + \beta_{16} LAGACCRUAL_{i,t} + \sum \beta_j INDUSTRY_j + \sum \beta_t YEAR_t + v_{i,t}$$

$$2) RM_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 BDIVFY_{i,t} + \beta_2 CYCLE_{i,t} + \beta_3 PROFIT_{i,t} + \beta_4 SIZE_{i,t} + \beta_5 LEV_{i,t} + \beta_6 MB_{i,t} + \beta_7 LOSS_{i,t} + \beta_8 INST + \beta_9 CFO_{i,t} + \beta_{10} LAGACCRUAL_{i,t} + \sum \beta_j INDUSTRY_j + \sum \beta_t YEAR_t + v_{i,t}$$

تعاریف متغیر های پژوهش

متغیر وابسته

RM=مدیریت سود واقعی

به منظور تعیین مدیریت سود واقعی از سه شاخص ذیر استفاده میگردد:

$$3) CFO_{i,t}/ASSETS_{i,t-1} = \alpha_{0t} (1/ASSETS_{i,t-1}) + \alpha_{1t} (SALES_{i,t}/ASSETS_{i,t-1}) + \alpha_{2t} (\Delta SALES_{i,t}/ASSETS_{i,t-1}) + \varepsilon_{AbnCfo}$$

$$4) DISX_{i,t}/ASSETS_{i,t-1} = \alpha_{0t} (1/ASSETS_{i,t-1}) + \alpha_{1t} (SALES_{i,t-1}/ASSETS_{i,t-1}) + \varepsilon_{AnbDexp}$$

$$5) Prodcst_{i,t}/ASSETS_{i,t-1} = \alpha_{0t} (1/ASSETS_{i,t-1}) + \alpha_{1t} (SALES_{i,t}/ASSETS_{i,t-1}) + \alpha_{2t} (\Delta SALES_{i,t}/ASSETS_{i,t-1}) + \alpha_{3t} (\Delta SALES_{i,t-1}/ASSETS_{i,t-1}) + \varepsilon_{AbnProd}$$

میزان باقیمانده در هر شاخص، نشان دهنده مدیریت سود واقعی بر مبنای آن شاخص میباشد.

CFO_{i,t}=جریان نقدی عملیاتی در دوره **t**

ASSETS_{i,t-1}=کل دارایی در پایان سال گذشته

ΔSALES_{i,t}=تغییر در فروش طی سال

ΔSALES_{i,t-1}=تغییر در فروش طی سال گذشته

SALES_{i,t}=فروش در پایان سال

SALES_{i,t-1}=فروش در سال گذشته

DISX_{i,t}=هزینه های اختیاری در دوره **t**= جمع هزینه های عمومی و اداری، فروش و تبلیغات و تحقیق

و توسعه (**r&d**)

PRODCST_{i,t}=هزینه های تولید در سال **t**- مجموع بهای تمام شده کالای فروخته شده و تغییر در

موجودی کالا [۲۵].

متغیر مستقل:

BDIVFY=تنوع تجاری: به منظور اندازه گیری این متغیر از آنتروپی استفاده گشته است:

$$6) TD = \sum_{j=1}^M p_j \times \ln\left(\frac{1}{p_j}\right)$$

p_j=نسبت فروش محصول به کل فروش شرکت

M=تعداد محصولاتی که شرکت به تولید آن می پردازد [۳۳]

متغیر های تعدیل گر:

Expert: عبارت است از میزان تخصص حسابر س در صنعت مورد حسابر سی که به شرح زیر محاسبه

می شود: «مجموع دارایی های تمام صاحبکاران یک مؤسسه حسابر سی خاص در یک صنعت خاص تقسیم

بر مجموع دارایی های صاحبکاران در این صنعت». مؤسساتی در این تحقیق به عنوان متخصص صنعت در

نظر گرفته می شوند که سهم بازارشان (یعنی معادله فوق) بیش از [۱۰.۲] (شرکت های موجود در یک صنعت (۱) باشد. [۳۶]

Tenure: برابر است با تعداد سال های متوالی حسابرسی یک شرکت توسط یک حسابرس. اگر حسابرس ۴ سال و یا بیشتر، حسابرسی یک شرکت را بر عهده داشته باشد عدد ۱ و در غیر این صورت ۰ در نظر گرفته میشود [۲].

Audit size: اگر شرکت حسابرسی، سازمان حسابرسی باشد عدد ۱ و در سایر موارد عدد صفر در نظر گرفته می شود [۴].

متغیر های کنترلی:

CYCLE= این مقدار مطابق با فرمول های ارائه شده اندازه گیری میگردد:

(۱) نسبت گردش موجودی کالا=نسبت بهای تمام شده کالای فروش رفته به متوسط موجودی کالا

دوره گردش موجودی کالا= $360 \div$ تقسیم بر نسبت گردش موجودی کالا

(۲) نسبت گردش حساب های دریافتی=فروش تقسیم بر متوسط حساب های دریافتی

دوره وصول مطالبات= $360 \div$ تقسیم بر نسبت گردش حساب های دریافتی

[۳۲] دوره گردش موجودی کالا + دوره وصول مطالبات= $7) Cycle = invt + Rect$

SIZE= لگاریتم طبیعی ارزش بازار سهام شرکت که با ضرب تعداد سهام در قیمت فعلی هر سهم در بازار به دست می آید. [۳۴]

PROFIT= سود آوری شرکت، که به وسیله سودخالص قبل از مالیات تقسیم بر کل دارایی محاسبه میگردد.

LEV= اهرم مالی شرکت=نسبت کل بدهی به کل دارایی های شرکت.

MB=نسبت ارزش بازار حقوق صاحبان سهام به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام

LOSS=نشان دهنده زیان دهی شرکت می باشد. برابر با ۱ اگر شرکت (برای دوره مالی t) زیان گزارش کرده باشد، در غیر این صورت ۰

INST=نسبت سهام در دست مالکان نهادی به کل سهام منتشره.

CFO=وجه نقد حاصل از عملیات تقسیم بر کل دارایی ها

LAGACCRUAL=اقدام تعهدی سال قبل تقسیم بر کل دارایی ابتدای دوره سال گذشته.

یافته های پژوهش:

آمار توصیفی

بر اساس نتایج جدول دوم، مشاهده می شود که متغیر وابسته این پژوهش، مدیریت سود واقعی (سه شاخص جریان نقدی با میانگین ۰/۱۱۳، هزینه های اختیاری با میانگین ۰/۰۳۳ و بهای تمام شده با میانگین ۰/۱۳۲) بوده که تمامی این اعداد بیش از مقدار میانه مربوطه میباشد و حاکی از آن است که شرکتهای دارای مدیریت سود در نمونه بیش از نصف است. همچنین، متغیر وابسته این پژوهش، تنوع

تجاری با میانگین ۱/۰۱۴ است. از سویی، سه متغیر تعدیلگر نیز مربوط به مشخصات حسابر س بوده که به ترتیب، تخصص حسابر سی در صنعت، دوره تصدی و اندازه را نشان می دهد. متغیر تصدی حسابر س دارای میانگین ۰/۲ بوده و نشان می دهد حدود ۲۰ درصد شرکتهای دارای حسابرسانی بوده اند که بیش از ۴ سال حسابر سی آنها را به عهده داشته اند. همچنین، اندازه حسابر س نیز با میانگین ۰/۱۸۸ نشان می دهد حدود ۱۹ درصد شرکتهای نمونه را سازمان حسابر سی مورد بررسی قرار داده است. در مورد متغیرهای کنترلی نیز مشهود است سود قبل بهره و مالیات حدود ۱۰ درصد دارایی شرکتهای بوده و همچنین بدهی های شرکتهای نسبت به داراییها، ۶۶ درصد است. نسبت ارزش بازار به دفتری حقوق صاحبان سهام نیز حدود ۲/۵ برابر بوده و ۱۸ درصد شرکتهای نمونه نیز زیان ده هستند. سهامداران نهادی نیز میانگینی حدود ۲۸ درصد دارا هستند.

جدول ۲. شاخص های آمار توصیفی متغیرهای مدل پژوهش

تعریف عملیاتی	نماد	میانگین	میانه	انحراف معیار	کمترین مقدار	بیشترین مقدار
مدیریت سود واقعی (جریان نقدی)	RMCFO	0.113	0.081	0.114	0.000	1.008
مدیریت سود واقعی (هزینه های اختیاری)	RMDISX	0.033	0.024	0.036	0.000	0.439
مدیریت سود واقعی (های تولید)	RMPRODCOST	0.132	0.102	0.131	0.000	1.566
تنوع تجاری	BDIVFY	1.014	1.027	0.575	0.000	2.803
دوره خرید و فروش کالا	CYCLE	2.407	2.401	0.378	1.051	6.370
سود آوری شرکت	Proft	0.097	0.081	0.189	-1.822	0.811

19.190	9.340	1.585	13.814	13.863	Size	اندازه شرکت
1.978	0.197	0.324	0.616	0.660	LEV	اهرم مالی شرکت
8.489	- 1.104	1.761	2.198	2.396	MB	نسبت ارزش بازار به دفتری ح ص س
0.991	0.000	0.310	0.148	0.277	Inst	درصد سهامداران نهادی
0.873	0.387	0.138	0.095	0.115	CFO	جریان نقد عملیاتی
1.178	- 0.609	0.168	0.011	0.028	LagAcrua	اقدام تعهدی سال قبل
1.000	0.000	0.482	0.000	0.365	AEXPERTISE	تخصص صنعت حسابرسی
1.000	0.000	0.400	0.000	0.200	ATENURE	دوره تصدی حسابرسی
1.000	0.000	0.391	0.000	0.188	ASIZE	اندازه حسابرسی
1.000	0.000	0.383	0.000	0.178	Loss	زیان دهی شرکت

آزمون نهایی فرضیه های پژوهش

فرضیه اول: بین تنوع تجاری شرکت و مدیریت سود واقعی رابطه معناداری وجود دارد. جدول چهارم، نتایج آزمون فرضیه اول را با استفاده از متغیر وابسته مدیریت سود واقعی نشان می‌دهد. مشاهده می‌شود مقدار معناداری آماره فیشر در هر سه مدل ۰/۰۰۰ بوده و حاکی از برآزش خطی و مناسب

مدل می باشد. مقدار ضریب تعیین تعدیل شده نیز نشان می دهد متغیرهای مستقل، به ترتیب حدود ۲۰، ۹/۴ و ۲۳/۲ درصد متغیرهای وابسته را تبیین کرده اند. همچنین، متغیرهای سال و صنعت نیز اثرات ثابت سال و صنعت کنترل کرده اند. اما در مورد متغیر مستقل اصلی یعنی تنوع تجاری، مشخص است که بین این متغیر و مدیریت سود واقعی با استفاده از هزینه های اختیاری و هزینه های تولید ارتباط معناداری وجود دارد و فرضیه اول با استفاده از این دو شاخص تایید می گردد. همچنین، جهت رابطه نیز منفی بوده و هرچه تنوع افزایش یافته است، مدیریت سود واقعی کمتر شده است.

جدول ۴. نتایج آزمون فرضیه اول پژوهش (متغیر وابسته؛ مدیریت سود واقعی)

متغیر		جریان نقدی		هزینه اختیاری		هزینه های تولید	
ضریب	معناداری	ضریب	معناداری	ضریب	معناداری	ضریب	معناداری
C	0.034	0.421	0.024	0.093	0.033	0.490	
BDIVFY	-0.008	0.185	-0.007	0.001	-0.033	0.000	
CYCLE	0.012	0.272	-0.009	0.012	0.012	0.333	
Proft	0.287	0.000	0.011	0.296	0.391	0.000	
Size	0.000	0.851	0.001	0.203	-0.001	0.857	
LEV	0.046	0.002	0.016	0.001	0.084	0.000	
MB	0.002	0.337	0.001	0.354	0.003	0.117	
Loss	0.047	0.000	-0.003	0.349	0.079	0.000	
Inst	-0.010	0.360	-0.013	0.000	-0.026	0.036	
CFO	0.122	0.000	0.015	0.102	0.100	0.001	
LagAcruar	-0.036	0.098	0.005	0.502	0.013	0.584	
آماره F	10.042			4.756		11.945	
معناداری آماره F	0.000			0.000		0.000	
ضریب تعیین	0.222			0.119		0.253	
ضریب تعیین تعدیل شده	0.200			0.094		0.232	

فرضیه دوم: تخصص صنعت حسابر س بر رابطه بین تنوع تجاری شرکت و مدیریت سود واقعی تاثیر معناداری دارد. با توجه به نتایج جدول پنجم، مشاهده می شود مقدار معناداری آماره فیشر در هر سه مدل ۰/۰۰۰ بوده و حاکی از برازش خطی و مناسب مدل می باشد. مقدار ضریب تعیین تعدیل شده نیز نشان می دهد متغیرهای مستقل، به ترتیب حدود ۲۰/۱، ۱۰/۶ و ۲۳/۱ درصد متغیرهای وابسته را تبیین کرده اند. همچنین، متغیرهای سال و صنعت نیز اثرات ثابت سال و صنعت کنترل کرده اند. اما در مورد متغیر مستقل اصلی یعنی اثر تعاملی تنوع تجاری و تخصص صنعت حسابر س، مقدار معناداری مربوط به مدل مدیریت

سود واقعی با شاخص هزینه اختیاری با مقدار ۰/۰۰۱ زیر سطح خطای ۵ درصد بوده و فرضیه دوم با این شاخص تایید گردید. جهت رابطه نیز منفی است، به عبارتی در شرکتهایی که حسابرسان متخصص صنعت برگزیده‌اند، افزایش تنوع تجاری سبب کاهش مدیریت سود واقعی در آنها شده است.

جدول ۵. نتایج آزمون فرضیه دوم پژوهش

(متغیر وابسته؛ مدیریت سود واقعی، تعدیلگر؛ تخصص صنعت حسابرسان)

متغیر	معناداری	ت.ج.	معناداری	ت.ج.	معناداری	ت.ج.
	هزینه های تولید		هزینه اختیاری		جریانات نقدی	
C	0.375	.046	0.029	.034	0.826	.010
BDIVFY	0.000	-.031	0.265	-.003	0.179	-.010
AEXPERTISE	0.382	.016	0.000	.021	0.134	-.024
AEXPERTISEBDIVFY	0.577	-.008	0.001	-.013	0.415	.010
CYCLE	0.365	.011	0.006	-.010	0.227	.013
Profit	0.000	.390	0.386	.009	0.000	.287
Size	0.620	-.002	0.856	.000	0.607	.001
LEV	0.000	.082	0.003	.015	0.001	.048
MB	0.106	.003	0.275	.001	0.395	.002
Loss	0.000	.079	0.312	-.004	0.000	.047
Inst	0.031	-.027	0.000	-.014	0.433	-.009
CFO	0.001	.100	0.095	.015	0.000	.121
LagAcruar	0.659	.011	0.783	.002	0.145	-.032
آماره F	11.215		5.012		9.523	
معناداری آماره F	0.000		0.000		0.000	
ضریب تعیین	0.254		0.132		0.224	
ضریب تعیین تعدیل شده	0.231		0.106		0.201	

فرضیه سوم: دوره تصدی حسابرِس بر رابطه بین تنوع تجاری شرکت و مدیریت سود واقعی تاثیر معناداری دارد. با توجه به نتایج جدول ششم، مشاهده می شود مقدار معناداری آماره فیشِر در هر سه مدل ۰/۰۰۰ بوده و حاکی از برازش خطی و مناسب مدل می باشد. مقدار ضریب تعیین تعدیل شده نیز نشان می دهد متغیرهای مستقل، به ترتیب حدود ۲۰، ۹/۷ و ۲۳/۳ درصد متغیرهای وابسته را تبیین کرده اند. همچنین، متغیرهای سال و صنعت نیز اثرات ثابت سال و صنعت کنترل کرده اند. اما در مورد متغیر مستقل اصلی یعنی اثر تعاملی تنوع تجاری و تصدی حسابرِس، مقدار معناداری مربوط به مدل مدیریت سود واقعی با شاخص هزینه اختیاری با مقدار ۰/۰۱۴ زیر سطح خطای ۵ درصد بوده و فرضیه سوم با این شاخص تایید گردید. جهت رابطه نیز مثبت است، به عبارتی در شرکتهایی که دوره تصدی حسابرِس بالاتر است، افزایش تنوع تجاری سبب افزایش مدیریت سود واقعی در آنها شده است.

جدول ۶. نتایج آزمون فرضیه سوم پژوهش

(متغیر وابسته؛ مدیریت سود واقعی، تعدیلگر؛ تصدی حسابرِس)

متغیر		مقدار		مقدار		مقدار	
		ت	ر	ت	ر	ت	ر
جرایانات نقدی		هزینه اختیاری		هزینه های تولید			
C	0.031	0.464	0.028	0.054	0.577	0.027	0.000
BDIVFY	-0.008	0.237	-0.009	0.000	0.000	-0.031	0.000
ATENURE	-0.015	0.385	-0.012	0.040	0.665	-0.008	0.671
ATENUREBDIVFY	0.002	0.892	0.011	0.014	0.007	-0.007	0.312
CYCLE	0.012	0.250	-0.009	0.014	0.012	0.012	0.000
Profit	0.287	0.000	0.012	0.271	0.391	0.391	0.954
Size	0.000	0.925	0.001	0.244	0.000	0.000	0.000
LEV	0.047	0.001	0.016	0.001	0.085	0.085	0.115
MB	0.002	0.327	0.001	0.319	0.003	0.003	0.000
Loss	0.046	0.000	-0.003	0.338	0.079	0.079	0.056
Inst	-0.009	0.437	-0.014	0.000	-0.024	-0.024	0.001
CFO	0.123	0.000	0.014	0.110	0.102	0.102	0.556
LagAcrua	-0.035	0.108	0.005	0.487	0.014	0.014	11.297
آماره F	9.492	4.666	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
معناداری آماره F	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.255
ضریب تعیین	0.224	0.124	0.224	0.124	0.255	0.255	0.233
ضریب تعیین تعدیل شده	0.200	0.097	0.200	0.097	0.233	0.233	

فرضیه چهارم: اندازه حسابرِس بر رابطه بین تنوع تجاری شرکت و مدیریت سود واقعی تاثیر معناداری دارد. با توجه به نتایج جدول هفتم، مشاهده می شود مقدار معناداری آماره فیشِر در هر سه مدل ۰/۰۰۰ بوده و حاکی از برازش خطی و مناسب مدل می باشد. مقدار ضریب تعیین تعدیل شده نیز نشان می دهد

متغیرهای مستقل، به ترتیب حدود ۲۰/۳، ۹/۸ و ۲۳/۲ درصد متغیرهای وابسته را تبیین کرده‌اند. همچنین، متغیرهای سال و صنعت نیز اثرات ثابت سال و صنعت کنترل کرده‌اند. اما در مورد متغیر مستقل اصلی یعنی اثر تعاملی تنوع تجاری و اندازه حسابرسی، مقدار معناداری مربوط به مدل مدیریت سود واقعی با شاخص جریان‌های نقدی و هزینه اختیاری به ترتیب با مقدار ۰/۰۴۸ و ۰/۰۰۸ زیر سطح خطای ۵ درصد بوده و فرضیه چهارم با این شاخص‌ها تایید گردید. جهت رابطه نیز در مدل مثبت است، به عبارتی در شرکت‌هایی که یک سازمان حسابرسی بزرگ آنها را حسابرسی کرده است، افزایش تنوع تجاری سبب افزایش مدیریت سود واقعی در آنها شده است.

جدول ۷. نتایج آزمون فرضیه چهارم پژوهش

(متغیر وابسته: مدیریت سود واقعی، تعدیلگر: اندازه حسابرسی)

متغیر	ب	ا	ب	ا	ب	ا
	جریان‌های نقدی		هزینه اختیاری		هزینه‌های تولید	
C	.023	0.593	.027	0.071	.027	0.579
BDIVFY	-.013	0.058	-.009	0.000	-.036	0.000
ASIZE	-.048	0.015	-.015	0.025	-.032	0.149
ASIZEBDIVFY	.029	0.048	.013	0.008	.020	0.217
CYCLE	.014	0.180	-.008	0.021	.013	0.269
Profit	.290	0.000	.013	0.216	.393	0.000
Size	.000	0.866	.001	0.270	.000	0.999
LEV	.049	0.001	.017	0.001	.086	0.000
MB	.002	0.300	.001	0.314	.003	0.0107
Loss	.046	0.000	-.004	0.320	.079	0.000
Inst	-.007	0.541	-.013	0.000	-.024	0.056
CFO	.119	0.000	.015	0.101	.099	0.001
LagAcruar	-.034	0.114	.005	0.471	.014	0.556
آماره F	9.492		4.666		11.297	
معناداری آماره F	0.000		0.000		0.000	
ضریب تعیین	0.226		0.125		0.255	

0.232	0.098	0.203	ضریب تعیین تعدیل شده
-------	-------	-------	----------------------

بحث و نتیجه گیری

نتایج آزمون برای فرضیه اول پژوهش نشان دهنده سطح معناداری کوچکتر از ۵ درصد میباشد در نتیجه این فرضیه تایید شد. همچنین با توجه به وجود ضریب بتا منفی میتوان نتیجه گرفت که بین تنوع تجاری و مدیریت سود واقعی رابطه منفی و معناداری وجود دارد و هرچه تنوع افزایش یافته است، مدیریت سود واقعی کمتر شده است. نتیجه این پژوهش بر خلاف پژوهش داداش زاده و برادران (۱۳۹۶) و موافق با پژوهش الهذب و نجوین^۱ (۲۰۱۸) میباشد. آنچه برای سرمایه گذاران حائز اهمیت است این است که مطابق با فرضیه اول، شرکت هایی که به تولید و فروش بیش از یک محصول میپردازند با افزایش تنوع تجاری، با احتمال کمتری به مدیریت سود واقعی اقدام میکنند. از این رو سهامداران باید در هنگام سرمایه گذاری، شرکت های متنوع تر (تجاری) انتخاب کنند تا احتمال وجود مدیریت سود واقعی کاهش یابد و نسبت به کیفیت سود اطمینان کافی کسب گردد. نتایج آزمون برای فرضیه دوم با توجه به مقدار معناداری کمتر از ۵ درصد برای شاخص هزینه اختیاری، این فرضیه تایید میگردد. از این رو بر اساس ضریب بتای منفی، نوع رابطه نیز منفی می باشد. بر این اساس شرکت هایی که حسابر س متخصص صنعت به حسابرسی آنها می پردازد، با رشد میزان تنوع تجاری در این شرکت ها، میزان مدیریت سود واقعی آن ها کاهش می یابد. این فرضیه نشان میدهد که حسابرسی شرکت های متنوع توسط یک حسابر س متخصص در یک صنعت خاص، منجر به کشف مدیریت سود واقعی شده و در نتیجه از اقدام مدیریت در دستکاری سود به روش واقعی جلوگیری می نماید. بر مبنای نتایج فرضیه دوم، سرمایه گذاران بالقوه و بالفعل شرکت هایی که حسابر س آنها متخصص صنعت بوده است را انتخاب نموده تا نسبت به شفافیت اطلاعات مالی و پایین بودن درصد میزان دستکاری واقعی سود توسط مدیریت، اطمینان کافی کسب نمایند. در فرضیه سوم به آزمون تاثیر دوره تصدی حسابر س بر رابطه بین تنوع تجاری شرکت و مدیریت سود واقعی پرداخته شده است. این فرضیه با مقدار معناداری ۰/۰۱۴ برای هزینه اختیاری، سطح معناداری کمتر از ۵ درصد را نشان میدهد. از این رو فرضیه به سبب معنادار بودن هزینه اختیاری، مورد تایید قرار گرفت و به دلیل وجود ضریب بتای ۰/۰۱۱ جهت رابطه مثبت می باشد. میتوان نتیجه گرفت که شرکت هایی با میزان دوره تصدی حسابر س بالا (۴ سال و یا بیشتر)، افزایش تنوع تجاری شرکت منجر به افزایش مدیریت سود واقعی میگردد. یکی از دلایل این میحث را میتوان عدم استقلال کافی حسابر س دانست و به طبع آن مدیران در شرکت های متنوع به دلیل اشنایی با روش های مورد بررسی حسابر س و یا با خدشه دار کردن استقلال وی، از طریق مدیریت سود واقعی به هدف خود دست می یابند. همچنین اگر شرکتی با تنوع تجاری دارای حسابر سی با دوره تصدی چهار سال و یا بیشتر می باشد، احتمال بالای آنکه صورت های مالی دستخوش مدیریت سود واقعی گردد مدنظر سرمایه گذاران قرار گرفته و در صورتی که حاضر به پذیرش این ریسک

^۱ Alhadab,nguyen

می باشد اقدام به سرمایه گذاری نماید. در فرضیه چهارم به آزمون تاثیر اندازه موسسه حسابرسی بر رابطه بین تنوع تجاری شرکت و مدیریت سود واقعی پرداخته شده است. با توجه به مقدار معناداری بر مبنای شاخص جریان نقدی و هزینه ی اختیاری، این مقدار زیر سطح خطای ۵ درصد می باشد و فرضیه مورد تایید قرار میگیرد و همچنین با وجود ضریب بتای مثبت میتوان نتیجه گرفت شرکت هایی که سازمان های حسابرسی بزرگ آنها را حسابرسی کرده اند، افزایش تنوع تجاری سبب افزایش مدیریت سود واقعی در آنها میشود. با توجه به اینکه کشف مدیریت سود واقعی نسبت به مدیریت سود تعهدی نیازمند تخصص و صرف زمان بیشتر می باشد، تایید این فرضیه نشان دهنده آن است که صرفا اندازه حسابرسی در شرکت های متنوع منجر به کاهش مدیریت سود واقعی نمی گردد. حتی با اتکا به این بحث که یک موسسه ی حسابرسی بزرگ میتواند با صرف زمان و هزینه، نیرو های متخصص تری را به منظور انجام فعالیت حسابرسی تربیت نماید اما با این حال این حسابرسان به سختی میتوانند مدیریت سود واقعی در شرکت های چند محصولی را کشف و گزارش نمایند. با استناد به نتایج فرضیه چهارم، بر خلاف نکات مثبت پیشماری که برای موسسات حسابرسی بزرگ یاد شده است (از جمله کیفیت بالای حسابرسی به دلیل سرمایه گذاری بر روی حسابرسان در اینگونه سازمان ها)، ذی نفعان نباید حسابرسی یک شرکت متنوع توسط یک موسسه حسابرسی بزرگ را صرفا عامل اطمینان نسبت به صحت اطلاعات دانسته و سایر شواهد قابل اتکا را نیز بررسی نمایند.

فهرست منابع

۱. انورخطیبی سعید، برادران حسن زاده رسول، متقی علی اصغر، تقی زاده هوشنگ. (۱۳۹۸). "بررسی تاثیر کیفیت حسابرسی از دیدگاه گروه های مختلف بر کیفیت گزارشگری مالی". **دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت**، ۸(۳۱)، ۲۴۵-۲۶۰.
۲. پزشکیان سید علیرضا، حسینی ازان اخاری سید مهدی (۱۳۹۶). "بررسی رابطه مدت تصدی حسابرسی با کیفیت حسابرسی"، **فصلنامه دانش حسابرسی**، ۱۷(۲۹)، ۲۳۵-۲۶۴.
۳. جبارزاده کنگرلویی، سعید، دمیرچی، اصغر. (۱۳۹۸). بررسی تاثیر نوع مالکیت شرکت بر رابطه بین مدیریت سود و حق الزحمه حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. **تحقیقات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، ۱۱(۴۲)، ۷۱-۸۸.
۴. حاجیها، زهره، قانع علی. (۱۳۹۵). "بررسی تاثیر کیفیت حسابرسی بر فرصت سرمایه گذاری شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". **دانش حسابرسی**، ۱۶(۶۳): ۱۰۳-۱۲۷.
۵. داداش زاده قادر، برادران حسن زاده رسول (۱۳۹۶). "ارتباط استراتژی متنوع سازی شرکتی و پدیده مدیریت واقعی و مصنوعی سود". **پژوهش های تجربی حسابداری**، ۷(۱)، ۱۸۱-۲۰۰.
۶. دارابی رویا، علیزاده حمید، علیزاده ژیللا (۱۳۹۲). "بررسی رابطه بین دوره تصدی حسابرسی با توانایی پیش بینی سود و رشد شرکت". **دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت**، ۲(۸)، ۱۱۱-۱۲۸.

۷. زلّی حسن، قدمی مشهور آسیه. (۱۳۹۷). "بررسی رابطه بین مدیریت سود واقعی و مدیریت سود تعهدی با شفافیت اطلاعات حسابداری در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". **مطالعات تجربی حسابداری مالی**، ۱۵(۵۸)، ۱۶۱-۱۷۹.
۸. ساریخانی نصیبه، برزگر الهه. "بررسی رابطه ی بین کیفیت حسابرسی و تجدید ارائه صورت های مالی ناشی از مدیریت سود و مدیریت وجه نقد در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". **فصلنامه حسابداری مالی**، ۱۳۹۵؛ ۸ (۲۹): ۱۰۳-۱۳۱.
۹. کامیابی یحیی، نورعلی مهدیه. (۱۳۹۵). "بررسی اثر میانجی محافظه کاری حسابداری بر رابطه بین عدم تقارن اطلاعات و مدیریت سود در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". **فصلنامه حسابداری مالی**؛ ۸ (۲۹): ۱-۲۶.
۱۰. لاری دشت بیاض، محمود، ساعی، محمد جواد، آزاد، عبدالله. (۱۳۹۹). مبانی تعدیل اظهارنظر حسابرسان و مدیریت سود. **تحقیقات حسابداری و حسابرسی**. انجمن حسابداری ایران، ۱۲(۴۵)، ۲۳-۴۰.
۱۱. مرادزاده فرد مهدی، عدیلی مجتبی، ابراهیمیان سید جواد (۱۳۹۱). "کیفیت حسابرسی، کیفیت سود و هزینه ی حقوق صاحبان سهام"، **پژوهش نامه ی حسابداری مالی و حسابرسی**، سال ۴، شماره ی ۱۴، صص ۹۱-۱۱۰.
۱۲. مهرآذین، علیرضا. (۱۳۸۷). "ارزیابی مدل های مبتنی بر اقلام تعهدی در کشف مدیریت سود". رساله دکتری حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات
۱۳. نوری فرد، یداله، چناری بوکت حسن. (۱۳۹۶). "تأثیر تخصص حسابرسان در صنعت بر رابطه ی بین کیفیت حسابرسی با سطح وجه نقد نگهداری شده". **پژوهشنامه اقتصاد و کسب و کار**، ۸(۱۴)، ۷۱-۸۱.
۱۴. ونوس داور، کرمی غلامرضا، تاجیک کامران (۱۳۸۵). "بررسی هموارسازی سود در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از استاندارد حسابداری شماره ۱۵ (حسابداری سرمایه گذاری ها)". **فصلنامه بررسی های حسابداری و حسابرسی**، ۱۳(۱).
15. Ajay, Ranjitha and Madhumathi, R. (2015), Diversification Strategy and Earnings Management: An Empirical Investigation of Firms in Manufacturing Sector (January 29, 2015). **Financial Markets & Corporate Governance Conference**.
16. Alhadab, M., & Nguyen, T. (2018). Corporate diversification and accrual and real earnings management: A non-linear relationship.
17. Ashton, D. J. 1991, Corporate financial policy: American analytics and UK taxation. **Journal of Business Finance & Accounting**, 18: 465-482.
18. Basri, Hasan & Buchari, Dahlia. (2017). The Effect of Industrial and Geographic Diversifications on the Earnings Management of the Manufacturing Companies in Indonesia. 31. 52-63.

19. Bates, H., R. Ingram, P. Reckers. (1982). Auditor-client affiliation: The impact on "materiality". **Journal of Accountancy** 164 (April): 60-63
20. Chen H., Chen J.Z., Lobo, G.J., & Wang Y. (2011). Effects of Audit Quality on Earnings Management and Cost of Equity Capital: Evidence from China. **Contemporary Accounting Research**, Vol 28, Issue 3: 892-925.
21. Copley P. and Doucet M.S. (1993). "Auditor Tenure, fixed Fee Contracts, and the Supply of Substandard Single Audits". **Public Budgeting & Finance**, Vol.13, Issue 3, pp.23-36.
22. DeAngelo, L.E. (1981), Auditor Size and Audit Quality. **Journal of Accounting and Economics**
23. Dechow, P. M., Sloan, R. G., & Sweeney A. P. (1995). "Detecting Earnings Management". **Accounting Review**, 70, 193-225. doi: 10.22054/qjma.2018.9430
24. Dopuch, N., King R. R., and Schwartz R. (2001). "An experimental investigation of retention and rotation requirements". **Journal of Accounting Research**, vol.39, no.1: 93-117.
25. Ge, Wenxia & Kim, Jeong-Bon, 2014. "Real earnings management and the cost of new corporate bonds," **Journal of Business Research**, Elsevier, vol. 67(4), pages 641-647
26. Gilson, S. C., P. M. Healy, C. F. Noe, and K. G. Palepu. (2001). "Analyst specialization and conglomerate stock breakups". **Journal of Accounting Research** 39 (3): 565-582
27. Gunny, k. (2005), "what are the consequences of real earning management?", Working paper, university of California
28. Hadlock, C., M. Ryngaert, and S. Thomas. (2001). "Corporate structure and equity offerings: Are there benefits to diversification?", **Journal of Business** 74 (4): 613-635
29. Hammersley, J. S. (2006). "Pattern identification and industry-specialist auditors" **The Accounting Review**, Vol.81 (March) 309-336.
30. Healy, P., & Wahlen, J. (1999). "A review of the earnings management literature and its implications for standard setting". **Accounting Horizons**, 13:365-383
31. Herrmann, T, Inoue, T. And Thomas, W.B. (2003). "The Sale Of Assets To Manage Earnings In Japan", **Journal Of Accounting Research**, 41 (1): 89-108
32. Hoitash, Rani, Markelevich, Ariel J and Barragato, Charles A. (2007). "Auditor Fees and Audit Quality". **Managerial Auditing Journal**, Vol. 22, No. 8,.

33. Jacquemin, A.P. and Berry, C.H. (1979). "Entropy Measure of Diversification and Corporate Growth". **The Journal of Industrial Economics**, 27, 359-369
34. Sun, Jerry and Liu, Guoping. (2013). "Auditor industry specialization, board governance, and earnings management", **Managerial Auditing Journal**, Vol. 28 No. 1, pp. 45-64
35. Libby, R. and Frederic, D.M. (1990). "Experience and the Ability to Explain Audit Findings". **Journal of Accounting Research**, 28, 348-367
36. Palmrose, Zv, (1986). "Audit Fees And Auditor Size - Further Evidence," **Journal of Accounting Research**, Wiley Blackwell, vol. 24(1), pages 97-110.
37. Roychowdhury, S., (2006), "Earnings management through real activities manipulation", **Journal of Accounting and Economics**, Vol. 42, No. 3, PP. 335-370
38. Thomas, J. K., and H. Zhang, (2002), "Inventory changes and future returns", **Review of Accounting Studies**, 7: 163-187.
39. Trueman, B. and Titman, S. (1988). "An Explanation for Accounting Income Smoothing". **Journal of Accounting Research**, 3, 127-139.
40. Vanstraelen, A. (2000). "Impact of renewable long-term audit mandates on audit quality". **The European Accounting Review**, 9(3), 419-443.
41. Yu, W, (2008), "Accounting-Based Earnings Management And Real Activities Manipulation". Dissertation, Georgia Institute of Technology,

The Effect of Auditor Characteristics on relationship between Diversification and Real Earnings Management In the Tehran Stock Exchange Listed Firms

Seyed Hojjat Saberi Postchi

MSc, Imam Reza International University, Mashhad, Iran

Amir Ghafourian Shagerdi(PhD)¹

Associate Prof, Department of Accounting, Imam Reza International University,
Mashhad, Iran

(Received: June 6, 2020 ; Accepted: March 1, 2021)

Objective: The growth of diverse companies and the willingness of companies to use diversification strategy to decrease risk mitigation is rising. Researches have led to identify the Behavior of financial variables in these companies. As a result, users of financial statements and managers' awareness increase in the context of diverse businesses. As a result, researches have helped to make appropriate and comprehensive decisions in diversification firms.

Methods: 204 companies listed in Tehran Stock Exchange had been selected systematically, between 2012- 2017, and then, the data were investigated using SPSS24. From the point of view of purpose it is applied and from the perspective of research method, this research is descriptive – correlation.

Results: In this study, by examining p-values of the assumptions, negative significant relationships between Business Diversification and Real Earnings Management were indicated. Also, auditor Characteristics have a significant effect on the relationship between Business Diversification and Real Earnings Management.

Conclusion: in Diversified companies, as the level of Business Diversification increases, managers' tendency to manage Real earnings decreases. Also, auditor characteristics can be an indicator to measure the relative extent of Real Earnings Management in diverse firms.

Keywords: Auditor Characteristics; Business Diversification; Real Earnings Management.

---

¹ ghafourian@imamreza.ac.ir © (Corresponding Author)